

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ

Методичні рекомендації для підготовки студента
до практичних занять

з дисципліни «Інтелектуальний бізнес»

для студентів 1 курсу ОС «Магістр»

за спеціальністю 051 «Економіка»
освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства»

Укладач: к.е.н., доцент Борисюк І.О.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

Методичні рекомендації розглянуто та
схвалено на засіданні кафедри економіки
повітряного транспорту

Протокол № 18 від «27» серпня 2018 р.

Завідувач кафедри _____ Ареф'єва О.В.

Практичне заняття № 1

Тема заняття: Теоретичні засади інтелектуального бізнесу.

План заняття

1. Інтелектуалізація світового економічного розвитку як передумова трансформацій у змісті людської праці та бізнесу.
2. Інтелектуальний бізнес: сутність, призначення, цілі та види.
3. Характеристика суб'єктів і об'єктів інтелектуального бізнесу.
4. Чинники та передумови розвитку інтелектуального бізнесу в світі та в Україні.
5. Інтелектуальний бізнес в Україні: проблеми становлення, напрямки розвитку.

Рекомендована література

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
2. Грицуленко С.И. Інтелектуальний бізнес: курс лекцій / Грицуленко С.И. – Одеса, 2015. – 132 с.
3. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
4. Семикіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семикіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.
5. Федулова Л.І. Інноваційна економіка / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути поняття, цілі та призначення інтелектуального бізнесу, чинники, передумови та напрямки розвитку інтелектуального бізнесу в Україні.

У результаті підготовки до практичного заняття 1 студент повинен

знати:

- сутність, цілі та призначення інтелектуального бізнесу;
- класифікацію видів інтелектуального бізнесу;
- суб'єкти і об'єкти інтелектуального бізнесу;
- тенденції становлення інтелектуального бізнесу в Україні;

уміти:

- пояснити сутність і призначення інтелектуального бізнесу;
- визначати види діяльності, що відносяться до інтелектуального бізнесу;
- аналізувати чинники та передумови розвитку інтелектуального бізнесу в Україні.

Підготувавшись до практичного заняття 1, студент повинен знати, що важливою тенденцією розвитку світової економіки на сучасному етапі виступає процес інтелектуалізації та формування на цій основі knowledge based society (суспільства, заснованого на знаннях), в якому економічний добробут визначається високими технологіями, інноваційними можливостями та рівнем інтелектуального розвитку суспільства. Такий тип суспільства базується на знанні та інформації, і який більшість аналітиків називає постіндустріальним або інформаційним. Характеризуючи специфіку нового суспільства можна описати два взаємопов'язані між собою процеси: сервісізацію (домінування сфери послуг над власне виробництвом) та інформатизацію (дедалі ширше виробництво інформаційного продукту, застосування новітніх інформаційних технологій, у т. ч. Інтернету, у всіх сферах людської життєдіяльності).

Необхідно відмітити, що інтелектуалізація економіки – це процес, який супроводжується широким залученням у виробництво людей творчих і винахідливих, генеруванням нових ідей, застосуванням новітніх методів і прийомів роботи, продукуванням інновацій.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що поняття «економіки, заснованої на знаннях», або інтелектуальної економіки, що отримало в останні роки широке поширення у світовій економічній літературі, відображає визнання того, що наукові знання

та спеціалізовані унікальні навички їхніх носіїв стають головним джерелом і ключовим фактором розвитку матеріального та нематеріального виробництва, забезпечення сталого економічного розвитку.

Під впливом процесів глобалізації праця стає все більш індивідуалізованою і творчою, що характеризується поступовим зникненням вузької спеціалізації та вузького професіоналізму, відродженням універсалізації, заснованої на підвищенні кваліфікації, безперервному навчанні і суміщенні функцій і операцій, послабленням зв'язків особистості із соціальним середовищем, підвищенням мобільності робочої сили.

В умовах ринкової економіки інноваційно-інтелектуальний розвиток країн відбувається передусім завдяки тому, що важливим ланцюгом між розробниками інновацій, нових інтелектуальних продуктів і споживачами інтелектуальних послуг виступає інтелектуальний бізнес.

Вивчаючи тему, студент повинен знати, що інтелектуальний бізнес — це відповідний вид діяльності з метою отримання доходу за результатами комерціалізації інтелектуального продукту. Інтелектуальний бізнес можна розглядати з одного боку, як процес створення і використання інтелектуальної власності, що дозволяє отримати прибуток, а з іншого, — процес реалізації ідей розробника інтелектуального продукту за допомогою розумової праці.

В інтелектуальному бізнесі товаром слугують знання, ідеї, рішення, науково-технічні розробки, проекти, твори науки, літератури та мистецтва. Інтелект розвиває думку і створює ідеї, а згодом певна ідея приймає форму і вартість. Фундаментом інтелектуального бізнесу слугує інтелектуальна діяльність, головним чинником — знання, досвід, мотивації підприємців, здатність до інновацій, отже, їх інтелектуально-інноваційний потенціал, а продуктом такої діяльності є певний інтелектуальний продукт, який має певну цінність, отримує певне визнання на ринку, формуючи попит на послуги інтелектуального бізнесу.

Слід пам'ятати, що мета інтелектуального бізнесу полягає в тому, щоб створити та реалізувати певну ідею (проект) на основі інтелектуальної праці, забезпечити задоволення попиту споживачів та отримати прибуток.

Розрізняють наступні види інтелектуального бізнесу: літературно-мистецький, консалтинговий, літературно-художній, технічний, освітньо-професійний, інформаційний.

Студенту варто пам'ятати, що об'єктами в інтелектуальному бізнесі виступають інтелектуальні продукти, інтелектуальна діяльність, інтелектуальна власність, інтелектуальні процеси, інноваційна діяльність, інновації тощо.

Суб'єкти взаємодії у сфері інтелектуального бізнесу в Україні представляють собою широко розгалужену мережу соціально-економічних інститутів, які працюють в інтересах науки, освіти, інноваційного бізнесу та держави в цілому. До них відносять авторів винаходу, замовників, інвесторів, споживачів, державну систему правової охорони інтелектуальної власності, органи державної влади, громадські організації, міжнародні організації, суб'єктів господарювання.

До сучасних найважливіших економічних тенденцій, властивих більшості розвинутих країн, відноситься інтелектуалізація економічного життя внаслідок розвитку світового господарства інноваційним шляхом та революційних змін в науці і техніці, що безпосередньо позначається на сфері докладання праці.

Під впливом інноваційних змін скорочується частка важкої, фізичної, низькооплачуваної праці; зростає загальноосвітній та культурно-технічний рівень і кваліфікація працівників; відбувається інтелектуалізація праці. Всі ці аспекти відповідним чином впливають на становлення та розвиток інтелектуального бізнесу в Україні.

У процесі вивчення теми студенти повинні чітко розрізняти соціально-психологічні, психолого-професійні, організаційні, економічні, політичні, правові та міжнародні чинники впливу на формування сфери інтелектуального бізнесу.

Базовими умовами розвитку інтелектуального бізнесу є: формування стабільних та сприятливих нормативно-правових засад інтелектуальної діяльності; забезпечення правових гарантій проти відчуження інтелектуальної власності, а також гарантування легітимності

права власності, економічної безпеки інтелектуального бізнесу, недопущення неправомірного втручання органів державного контролю в інтелектуальну діяльність; гарантування повноцінної державної організаційно-економічної та фінансової підтримки підприємців сфери інтелектуального бізнесу; забезпечення спрощеної системи оподаткування, звітності й обліку суб'єктів інтелектуального бізнесу; створення доступного фінансово-кредитного середовища сприяння інтелектуальній діяльності, розвинутої страхової сфери як основи зниження ризиків інтелектуального бізнесу; створення сприятливого економічного середовища для ведення інтелектуального бізнесу; розвиток повноцінної інфраструктури інтелектуальної діяльності; створення доступної системи отримання необхідних знань і навичок щодо започаткування та розвитку інтелектуального бізнесу, пошуку перспективних ніш для ведення бізнесу.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити основним перешкодам на шляху розвитку інтелектуального бізнесу в Україні: відсутність взаємодії і, як наслідок, довіри між системою науки і освіти та системою підприємництва для здійснення зустрічного технологічного трансферу; неефективне використання інтелектуальних ресурсів країни: невідповідність структури економіки країни кваліфікаційній структурі трудових ресурсів, нерозвиненість інтелектуальної діяльності; нерозвинена інфраструктура економіки знань, особливо її інформаційно-комунікаційний сектор; нерозвинене інституційне середовище економіки знань; відсутність ефективної та надійної системи захисту прав інтелектуальної власності, економічних стимулів для розвитку інтелектуальних продуктів (інновацій), державної підтримки інноваційного підприємництва, підприємницької культури; неадаптованість представників бізнесу до ринкових умов; низька інформаційна культура населення тощо.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність інтелектуалізації економіки?
2. Що означає заміщення праці знаннями?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні тенденції трансформацій змісту праці.
4. У чому полягає сутність інтелектуального бізнесу?
5. Які види діяльності відносяться до інтелектуального бізнесу?
6. На що орієнтований бізнес в економіці знань?
7. Наведіть класифікацію чинників впливу на формування та раціональний розвиток інтелектуального бізнесу.
8. Які чинники впливають на формування інтелектуального бізнесу в Україні?
9. Назвіть основні перешкоди на шляху розвитку інтелектуального бізнесу.
10. Яким чином можна подолати проблеми, що існують у сфері інтелектуального бізнесу?

Практичне заняття № 2

Тема заняття: Інтелектуальні продукти та інтелектуальна власність.

План заняття

1. Види і результати інтелектуальної діяльності.
2. Сутність, види і особливості створення інтелектуальних продуктів.
3. Сутність інтелектуальної власності як економічної категорії.
4. Види інтелектуальної власності.
5. Правові засади захисту інтелектуальної власності.
6. Специфіка вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Рекомендована література

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
2. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності / О.Б. Бутнік-Сіверський. – К.: «ПВП», 2003. - 296 с.

3. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
4. Гордійчук А.С. Економіка інтелектуальної власності. Навчальний посібник / А. С. Гордійчук, О. А. Стахів. – Рівне: НУВГП, 2012. – 330 с.
5. Іванова В.В. Интеллектуальный бизнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
6. Интеллектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарев; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.
7. Семикіна М.В. Интеллектуальный бизнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семикіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.
8. Федулова Л.І. Інноваційна економіка / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути сутність та особливості створення інтелектуальних продуктів, поняття, структуру, правові засади захисту та специфіку вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У результаті підготовки до практичного заняття 2 студент повинен

знати:

- сутність і види інтелектуальних продуктів;
- специфіку створення інтелектуальних продуктів;
- сутність, суб'єкти і об'єкти, структуру інтелектуальної власності;
- правові засади захисту інтелектуальної власності;
- специфіку вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності;

уміти:

- розрізняти види і результати інтелектуальної діяльності;
- створювати та виявляти інтелектуальні продукти;
- аналізувати правові засади захисту інтелектуальної власності;
- проводити вартісну оцінку прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Вивчаючи тему 2, студент повинен знати, що інтелектуальна діяльність — одна з форм життєдіяльності людини, сутнісна основа процесу створення інтелектуального продукту та відтворення інтелектуального капіталу, найпотужніша рушійна сила розвитку людської цивілізації. Вона спирається на сукупність досягнень науки, культури, традиції та духовні цінності, накопичені людством протягом тисячоліть. Таким чином, творча праця спрямована на створення і впровадження інновацій. Водночас її результатом є не лише новий інтелектуальний продукт, а й інтелектуальний розвиток самої особистості.

Результати інтелектуальної діяльності, стосовно яких здійснюється правова охорона (які мають властивість охороноздатності), є об'єктами інтелектуальної власності. Видами інтелектуальної діяльності може бути художня та науково-технічна діяльність. Наприклад, винаходи, промислові зразки, корисні моделі, знаки для товарів і послуг є результатом науково-технічної творчості, а твори літератури, науки і мистецтва - художньої творчості.

Слід пам'ятати, що інтелектуальний продукт, створений в результаті творчих зусиль окремої особистості чи колективу, складає основу інтелектуальної власності. Він може мати різні форми: відкриття та винаходи, зразки нової продукції і техніки, нові технології, науково-виробничі, консалтингові, економіко-фінансові, управлінські, маркетингові послуги, а також різні види літературно-художньої творчості.

Необхідно відмітити, що інтелектуальний продукт – це результат розумової, інтелектуальної праці. Основними властивостями інтелектуального продукту є: можливість взаємодії; гнучкість; автономність; взаємодія з людиною; багатofункціональність; індивідуальність; реакційна здатність. Інтелектуальному продукту, що володіє перерахованими вище властивостями, притаманний ряд характеристик, таких як: порівняльні переваги; сумісність; складність; ризиковість.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що продуктам інтелектуальної праці притаманна певна специфіка щодо трактування традиційного набору властивостей ринкових товарів: товари і послуги, які створюються на основі кодифікованого знання, є унікальними; інтелектуальні продукти є ідеальними, суб'єктивними, пов'язаними з конкретними особистостями, водночас вони мають певне матеріальне втілення, доступну для інших людей об'єктивну форму, що сприяє їх реалізації; інтелектуальні продукти, що є результатом науково-технічної діяльності, мають короткий життєвий цикл, підлягають швидкому моральному зносу; для інтелектуальних продуктів поняття відтворення трансформується у поняття тиражування унікальних результатів творчої праці, при цьому витрати виробництва інтелектуальних продуктів і витрати на їх тиражування не збігаються між собою; незалежно від того на якій мові, носіях, у якій формі представлені та розтиражовані інтелектуальні продукти, вони завжди мають конкретних творців — авторів ідей; для інтелектуальних продуктів непридатними є традиційні вимірники ринкової цінності, витрати виробництва, граничної корисності тощо.

У процесі вивчення теми студенти повинні чітко розрізняти: форменні інтелектуальні продукти – результати творчої людської діяльності, для яких важливе значення має форма втілення (наприклад, унікальні твори мистецтва); відособлення цих продуктів ґрунтується на самому факті їх створення і не потребує додаткових дій; змістовні інтелектуальні продукти – результати творчої людської діяльності, для яких важливого значення набуває не стільки форма, скільки зміст, такі продукти мають прикладний, утилітарний характер, їх відособлення потребує певних дій, пов'язаних з проведенням експертизи та спеціальної реєстрації.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на особливості створення інтелектуальних продуктів від створення до виведення на ринок. У процесі народження і перетворення на об'єкт права власності інтелектуальний продукт насамперед проходить процедуру експертизи. На цій стадії визначаються умови охороноздатності, які для кожного об'єкту права власності мають свої відмінності. На наступному етапі, після процедури експертизи, відбувається юридичне закріплення прав власності за автором інтелектуального продукту і видача відповідного охоронного документа, тобто набуття прав, а сам інтелектуальний продукт набирає нової якості об'єкту права власності. Наступним етапом є вартісна оцінка прав, що виводить їх на новий якісний рівень, оцінка нематеріальних активів, які беруться на балансовий облік підприємства.

Студенту варто пам'ятати, що у широкому розумінні інтелектуальна власність – це законодавчо закріплені права на результати інтелектуальної діяльності людини у різних сферах суспільного життя. Інтелектуальною власністю вважається не результат творчої діяльності, як такий, а право на цей результат. Особливістю права інтелектуальної власності є те, що воно складається з двох груп прав: майнових і немайнових.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до діючого законодавства чи договору. Суб'єктами відносин інтелектуальної власності є окремі особи, колективи (групи) осіб, суспільство в цілому, держава, наднаціональні утворення.

Об'єкт права інтелектуальної власності - це законодавчо визначений таким результат інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній сферах, що надає його автору особливі немайнові права, а також пов'язану з ним сукупність виключних прав майнового характеру. Всі об'єкти інтелектуальної власності умовно поділяють на об'єкти промислової власності (патентне право), об'єкти авторського права і суміжних прав та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Необхідно відмітити, що основу спеціального законодавства про інтелектуальну власність склали Цивільний кодекс України, Книга IV «Право інтелектуальної власності», закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на

сорти рослин», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про авторське право і суміжні права» тощо.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити специфіці вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності. З огляду на міжнародний досвід вартість прав на об'єкти інтелектуальної власності оцінюють з метою визначення: оподаткованої бази майна фірми; вартості інтелектуальної власності, що вноситься до статутного капіталу; вартості виключних прав, що передаються за договором про передання прав на об'єкти інтелектуальної власності або ліцензійним договором на право використання такого об'єкта; розміру компенсації, яку необхідно сплатити відповідно до чинного законодавства власнику інтелектуальної власності за порушення його виключних (майнових) прав. На практиці використовуються три основні підходи і тринадцять методів розрахунку вартості об'єктів інтелектуальної власності: дохідний (прибутковий), порівняльний (ринковий) та витратний (інвестиційний) підхід.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. Назвіть і охарактеризуйте види інтелектуальної діяльності.
2. Що називають інтелектуальним продуктом?
3. Наведіть та охарактеризуйте види інтелектуальних продуктів.
4. Опишіть процес створення інтелектуального продукту.
5. У чому полягає сутність інтелектуальної власності з економічної точки зору?
6. Що відносять до інтелектуальної власності?
7. Розкрийте структуру і види інтелектуальної власності.
8. Охарактеризуйте об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності.
9. Якими законодавчими актами регулюється інтелектуальна власність?
10. Які підходи і методи застосовують для оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності?

Практичне заняття № 3

Тема заняття: Розробка і комерціалізація проектів інтелектуального бізнесу.

План заняття

1. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт.
2. Ідеї, відбір та оформлення ідей на шляху до створення інтелектуального продукту.
3. Розробка проектів інтелектуального бізнесу.
4. Зміст, шляхи та механізми комерціалізації об'єктів інтелектуального бізнесу в Україні.
5. Сутність та особливості мотивації розробників (творців) інтелектуальних продуктів.
6. Фактори впливу на мотивацію творців інтелектуальних продуктів. Мотиваційний механізм розробників інтелектуальних продуктів.
7. Компенсаційна політика як форма мотиваційного забезпечення розвитку інтелектуального бізнесу.

Рекомендована література

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
2. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
3. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
4. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарев; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.

5. Семикіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семикіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.

6. Федулова Л.І. Інноваційна економіка / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути етапи розробки проектів інтелектуального бізнесу, сутність та механізми комерціалізації об'єктів інтелектуального бізнесу, особливості компенсаційної політики та мотивації розробників (творців) інтелектуальних продуктів.

У результаті підготовки до практичного заняття 3 студент повинен

знати:

- схеми і моделі комерціалізації інтелектуальних продуктів;
- етапи розробки проектів інтелектуального бізнесу;
- шляхи та механізми комерціалізації об'єктів інтелектуального бізнесу;
- особливості мотивації розробників (творців) інтелектуальних продуктів;
- сутність і значення компенсаційної політики як форми мотиваційного забезпечення розвитку інтелектуального бізнесу;

уміти:

- визначати способи комерціалізації продуктів інтелектуального бізнесу;
- розробляти моделі мотивації для творчих колективів;
- виявляти чинники, які впливають на мотивацію інтелектуальної праці;
- визначати складові елементи компенсаційного пакету.

Підготувавшись до практичного заняття 3, студент повинен знати, що інтелектуальний бізнес – це відповідний вид діяльності з метою отримання доходу за результатами комерціалізації інтелектуального продукту.

Інноваційний процес спрямований на отримання кінцевого продукту, яким є інноваційний продукт. В основу цього процесу покладена трансформація інтелектуальної власності в кінцевий продукт інноваційної діяльності, яку можна здійснити лише в інноваційному процесі.

Слід пам'ятати, що трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт здійснюється за такими етапами: вибір варіанта створення нового виробу або нової продукції (на основі дієздатної моделі, розробки принципово нового виробу або нової продукції); генерація і відбір найбільш вдалих ідей щодо створення нового виробу або нової продукції; фільтрація (відбір) ідей вилучення непридатних для подальшого розгляду; кінцевий вибір ідеї; етап НДДКР і створення конструкторського прототипу; створення продукції для дослідження в ринкових умовах; реалізація більш масштабних планів: модифікація виробів та їх дрібносерійне виробництво або модифікація продукції та її обмежене виробництво; освоєння ринку та його сегментів; визнання, що ідея була хибною; припинення виробництва; зустрічне рішення про випуск нового виробу та його серійне або масове виробництво, або виробництво нової продукції у великих розмірах.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити етапам створення інтелектуального продукту.

Першим етапом процесу створення інтелектуального продукту є відбір ідеї. Джерелами таких ідей виступають: бачення винахідника; сигнали ринку; логіка розвитку галузі; результати наукових досліджень; дії конкурентів.

Другий етап - оформлення ідеї. Вона мусить бути викладена на папері у певній послідовності. Традиційно підприємці готові працювати із готовими бізнес-планами. Простішою формою є так звана «інноваційна пропозиція». Обов'язковою графою бізнес-планів інноваційних пропозицій є «наявність патентів та ліцензій». Ваша ідея може бути оформлена у вигляді патенту, адже цей документ може бути предметом продажу.

Необхідно відмітити, що інтелектуальний бізнес може бути заснований на наданні послуг розумової, творчої діяльності (власної або найнятого персоналу), а також на продажі,

наданні у користування результатів такої діяльності. Формою комерціалізації інтелектуального бізнесу може стати як індивідуальне підприємство, так і інші види реєстрації юридичних осіб. Послуги інтелектуального бізнесу можна надавати як в режимі офлайн, так і в мережі Інтернет.

Студентам необхідно розглянути основні етапи розробки проекту інтелектуального бізнесу: 1) зародження та відбір ідей для інтелектуального бізнесу; 2) оформлення ідеї та оцінка її конкурентоспроможності; попереднє представлення її потенційному інвестору; 3) створення прототипу (якщо йдеться про товар), що означає фізичне втілення задуму товару й одержання одного або кількох зразків товару; 4) етап патентного захисту - завершує першу стадію життєвого циклу товару – стадію розробки; 5) комерціалізація об'єктів інтелектуальної діяльності з метою отримання прибутку.

Вивчаючи тему, студент повинен знати, що використання інтелектуальної власності в господарській діяльності здійснюється на умовах її комерціалізації, механізм якої уможливорює безперервний рух інтелектуального капіталу та отримання прибутку. Це відбувається таким чином: інтелектуальний капітал продукує інновації, які формують інтелектуальні ресурси. Вони зі значним комерційним потенціалом отримують правову охорону і стають інтелектуальною власністю. У підсумку продаж, ліцензування, використання інтелектуальної власності приносять прибуток.

Можливі два основні шляхи комерціалізації проектів інтелектуального бізнесу: 1) безпосередня комерціалізація через передачу (продаж) прав на об'єкти інтелектуального бізнесу, як інтелектуальні продукти (за ліцензійним договором, договором франчайзингу або лізингу); 2) опосередкована комерціалізація шляхом продажу інтелектуальних продуктів, у виробництві яких використано об'єкти інтелектуальної власності.

У процесі вивчення теми студенту необхідно розглянути особливості мотивації розробників (творців) інтелектуальних продуктів. Мотивація праці – це усвідомлене спонукання до активної трудової діяльності суб'єкта, пов'язане з намаганням задовольнити певні потреби. Мотивація праці розробників інтелектуальних продуктів є однією з найважливіших умов досягнення інтелектуального бізнесу його виробничих, інноваційних, ринкових цілей. Це обумовлено пріоритетною роллю інтелектуальних ресурсів в економіці знань, що формується, особливостями інтелектуальної праці, спрямування якої на досягнення цілей бізнесу вимагає нових підходів до її організації.

Працівник творчої інтелектуальної праці у процесі роботи не просто створює інтелектуальний продукт, а одночасно збільшує свій власний персоніфікований інтелектуальний капітал, який від нього не відчужується.

У процесі вивчення теми студенти повинні чітко розрізнити провідні мотиви творчості: 1) інтелектуальні (інтелектуальний саморозвиток, допитливість, захопленість ідеєю, любов до вирішення важких задач, прагнення до повної реалізації своїх інтелектуальних здібностей); 2) матеріальні (одержанні матеріальної винагороди); 3) моральні (визнання компанією цінності роботи, внеску співробітника у розвиток компанії; відчуття працівником своєї особливої значущості для компанії, особливого покликання).

Слід звернути увагу, що модель механізму мотивації творців варто розглядати як складну, багаторівневу систему, що описує цілі і результати діяльності працівників у взаємозв'язку з винагородою за їх досягнення, оцінкою креативністю. Розробка, впровадження і функціонування моделі механізму мотивації, спрямованої на розвиток креативності персоналу, повинна ґрунтуватись на системному підході.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на компенсаційну політику, під якою розуміють сукупність економічних і соціальних стимулів, механізмів, інструментів зовнішнього мотиваційного впливу на трудову поведінку найнятих робітників. Завдяки механізмам компенсаційної політики відбувається обмін трудових послуг, що надаються найнятими робітниками, на винагороду – матеріальні і нематеріальні блага, які служать компенсацією витрачених в процесі праці фізичних, інтелектуальних, творчих, психоемоційних зусиль, отриманих знань, умінь, навичок і компетенцій.

Необхідно зазначити, що компенсаційний пакет - це система винагороди, засновану на комплексному поєднанні як матеріальних важелів, так і моральних стимулів до високоєфективної праці. Основне значення системи компенсації полягає в тому, щоб стимулювати поведінку співробітників, направивши її на досягнення цілей і завдань підприємства, тобто з'єднати матеріальні інтереси працівників зі стратегічними завданнями підприємства. Розробка компенсаційного пакета є одним з найважливіших стратегічних завдань в управлінні підприємством. Компенсаційний пакет складається із заробітної плати, інших матеріальних винагород, що не належать до фонду заробітної плати, виплат з прибутку та нематеріальних винагород і благ.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність етапів трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт.
2. Що може виступати інформаційними джерелами при створенні інтелектуальних продуктів?
3. Які Ви знаєте етапи розробки проекту інтелектуального бізнесу?
4. Яким чином розвинуті країни розв'язують проблему передачі і використання результатів інтелектуальної праці?
5. Назвіть та охарактеризуйте способи комерціалізації продуктів інтелектуального бізнесу.
6. Що називають мотивацією? У чому особливість мотивації праці розробників інтелектуальних продуктів?
7. Які чинники впливають на мотивацію інтелектуальної праці?
8. Які існують групи методів мотивації в сучасних умовах?
9. У чому полягає сутність компенсаційного пакету? З яких елементів складається компенсаційний пакет?
10. Яку роль відіграє справедлива компенсаційна політика у забезпеченні сфери інтелектуального бізнесу?

Практичне заняття № 4

Тема заняття: Організація інтелектуального бізнесу.

План заняття

1. Нормативно-правові засади формування та функціонування інтелектуального бізнесу в Україні.
2. Органи Державної охорони інтелектуальної власності в Україні.
3. Організаційно-правові форми інтелектуального бізнесу.
4. Організація власної справи в сфері інтелектуального бізнесу.
5. Особливості моделювання інтелектуального бізнесу.
6. Середовище діяльності інтелектуального бізнесу.

Рекомендована література

1. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
2. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
3. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарев; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.
4. Лазарева С.Ф. Економіка та організація інформаційного бізнесу: Навчальний посібник / С.Ф. Лазарева. – К.: КНЕУ, 2002. – 667 с.
5. Семикіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семикіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути Нормативно-правові засади формування та функціонування інтелектуального бізнесу в Україні, особливості організації власної справи в сфері інтелектуального бізнесу та моделювання інтелектуального бізнесу.

У результаті підготовки до практичного заняття 4 студент повинен

знати:

- законодавчу базу започаткування та ведення інтелектуального бізнесу;
- систему органів Державної охорони інтелектуальної власності в Україні;
- організаційно-правові форми інтелектуального бізнесу;
- принципи і підходи до моделювання інтелектуального бізнесу;

уміти:

- застосовувати законодавчу базу для створення інтелектуального бізнесу;
- визначати прийнятні бізнес-моделі інтелектуального бізнесу;
- аналізувати середовище діяльності інтелектуального бізнесу.

Підготувавшись до практичного заняття 4, студент повинен знати, що наявність сучасної, всесвітньо визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального розвитку будь-якої держави.

Відносини у сфері інтелектуальної діяльності регулюються цілою низкою актів цивільного законодавства, центральне місце серед яких посідає Цивільний кодекс України, Книга четверта якого – «Право інтелектуальної власності», що містить загальні й спеціальні норми. Крім Цивільного кодексу, авторське і патентне право регулюються Кримінальним кодексом і Кодексом про адміністративні правопорушення, в яких передбачено відповідальність за порушення авторських прав і патентного права. Їх регламентація передбачена Цивільно-процесуальним кодексом, Господарським кодексом, Господарсько-процесуальним кодексом, Митним кодексом.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що основу спеціального законодавства про інтелектуальну власність склали закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про авторське право і суміжні права» тощо. Слід підкреслити, що на сьогодні система органів охорони об'єктів інтелектуальної діяльності включає 37 законів і понад 100 підзаконних актів, дія яких поширюється принаймні на 16 самостійних об'єктів авторського права в галузі науки, літератури й мистецтва, три види об'єктів суміжних прав, дев'ять видів промислової власності й на сферу захисту від недобросовісної конкуренції.

Необхідно відмітити, що сьогодні система організації державного управління сферою інтелектуальної власності має складну структуру: Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав», Державне підприємство «Інтелзахист», громадські організації.

Необхідно зазначити, що у світовій ринковій практиці спостерігається зростання попиту на дослідно-прикладні розробки, що сприяє появі розмаїття організаційних форм взаємодії науки і виробництва, які забезпечують цілеспрямованість НДДКР стосовно конкретного ринку інтенсивного впровадження результатів досліджень (новітніх технологій) у виробництво.

На принципах інтеграції міжфірменої кооперації розвивається науково-технічне співробітництво з науковими установами, центрами, університетами, інститутами, внаслідок чого виникають нові організаційні форми такої взаємодії. До них відносяться технопарки, технополіси, науково-промислові комплекси різних видів, підприємницькі галузеві асоціації, міжфірмові стратегічні альянси (консорціуми, спільні підприємства, кейрецу та ін.). Крім зазначених, розвивається ціла низка малих спеціалізованих фірм, які обслуговують усі стадії формування і реалізації програмно-цілевих НДДКР, здійснюють експертну перевірку

доробок малих наукомістких венчурних фірм, які створюються за ініціативою окремих винахідників, вчених або групи спеціалістів для реалізації особистих винаходів; консультативно-аналітичних груп, що прогнозують розвиток технологій, нових товарів тощо.

Наступним питанням має бути з'ясування значення, переваг і особливостей впливу різних організаційних форм на взаємозв'язок: наука — виробництво — дифузія інновацій. Необхідно зосередитися на вивченні механізмів створення та функціонуванні різних типів інноваційних структур науково-виробничої діяльності, які побудовані на комерційній основі.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити етапам організації власної справи в сфері інтелектуального бізнесу: 1) вибір способу організації інтелектуального бізнесу; 2) вибір ніші; 3) визначення стратегічних потреб в інтелектуальних продуктах (послугах); 4) вибір юридичної форми підприємства; 5) вибір стратегії поведінки; 6) вибір засобів реалізації підприємницької ідеї; 7) ціновий вибір; 8) вибір збутової поведінки.

Необхідно відмітити, що організація створення підприємства інтелектуального бізнесу в Україні включає надання наступних документів в місцеві органи реєстрації: заяви підприємця про реєстрацію підприємства, патента на винахід особисто автора або правонаступника, бізнес-плану на створення інтелектуального підприємства для малого та середнього бізнесу, інвестиційного проекту для підприємства великого бізнесу; платіж за послугу єдиного реєстраційного вікна; видачу реєстраційних документів строком шести днів; реєстрація у податковій інспекції. Правовою основою підприємства інтелектуального бізнесу є Господарський кодекс України, статут підприємства та колективний договір. Структура управління підприємством може бути: функціональна, продуктова, проектна, матрична та інші.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на особливості моделювання інтелектуального бізнесу. Моделювання бізнесу — більше мистецтво, ніж наука, однак існують прийоми, що дають змогу перевести питання управління компанією (підприємством) зі сфери мистецтва у сферу технології. Регулярна робота з моделями може сприяти виявленню небезпечних явищ і тенденцій у бізнесі на ранній стадії, оскільки від такої своєчасної діагностики залежить стійкість і конкурентоспроможність компанії.

Бізнес-модель описує внутрішню структуру бізнесу (фінансові характеристики: витрати, прибутки, розмір інвестицій та ефективність повернення їх; виробничі потужності; канали збуту; організаційно-штатну структуру; мотивацію діяльності співробітників; розмежування відповідальності та ін.), а маркетингова модель — вплив зовнішніх факторів на діяльність компанії.

Слід звернути увагу, що інструменти для побудови моделей, як і самі моделі, сильно різняться. Для побудови моделей верхнього рівня найпростіші — дошка для малювання і текстовий редактор, що дає змогу структурувати текст. Але іноді тут виникає необхідність використання складніших технологій, що дають змогу створювати документи з гіпертекстовими посиланнями. Це Web-браузери і редактори, аналогічні продукту Trellix виробництва Trellix Corporation. Що стосується побудови детальних моделей, то для кожної з них (процесів, інформаційних потоків, функцій, вартості, організаційної структури, просторового розміщення та інших) розроблено відповідні формалізми (нотації).

Використовують функціональні моделі (простий текстовий редактор; мову опису IDEF0; діаграми Ішикава), процесні моделі (блок-схеми та мережі Петрі), інформаційні моделі (ER-моделі), поточкові моделі (Data Flow Diagrams). Будь-яка модель працює тільки в певних діапазонах зміни величин вхідних параметрів. І чим модель формальніша, тим жорсткіше це обмеження. Саме тому неможливо побудувати працюючі формальні моделі складних систем. Однак, якщо модель побудовано на базі методів нечіткої логіки, нейрокібернетики та інших відомих підходів, що використовують потенційно ненадійні елементи для отримання надійних рішень, то переважна більшість обмежень знімається.

У процесі вивчення теми студенту необхідно розглянути середовище діяльності інтелектуального бізнесу. Будь-який вид підприємницької діяльності, в т.ч. інтелектуальної, не може здійснюватися в умовах ізоляції. Його учасники (контрагенти), тобто продавець або покупець, роботодавець або найманий працівник, функціонують в певному середовищі, яке

визначає їх позиції і називається середовищем підприємництва, або господарським середовищем. Середовище інтелектуального бізнесу може бути складним, мінливим, якн поділяє на різноманітні елементи, в залежності від мети класифікації. Виділяють економічне, політичне, правове, соціально-культурне, технологічне, географічне, інституційне середовище підприємництва. Вплив кожної з цих складових на сам процес підприємництва різний. Найважливішим для інтелектуального бізнесу є наявність інтелектуальних трудових ресурсів, партнерських угод з інститутами інтелектуального бізнесу, потенційних споживачів, каналів зв'язку.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. Які особливості державного регулювання інтелектуальної діяльності в світі?
2. У чому полягає необхідність нормативно-правового регулювання інтелектуального бізнесу в Україні?
3. Що складає основу спеціального законодавства про інтелектуальну власність?
4. Що включає в себе система Державної охорони інтелектуальної власності в Україні?
5. Охарактеризуйте організаційно-правові форми інтелектуального бізнесу.
6. Які виділяють організаційні форми взаємодії між науковими установами, центрами, університетами, інститутами в сфері науково-технічного співробітництва?
7. Яким чином здійснюється організація власної справи в сфері інтелектуального бізнесу?
8. Охарактеризуйте етапи організації власної справи в сфері інтелектуального бізнесу.
9. Які використовують моделі в інтелектуальному бізнесі?
10. Охарактеризуйте складові середовища діяльності інтелектуального бізнесу.

Практичне заняття № 5

Тема заняття: Ведення інтелектуального бізнесу.

План заняття

1. Особливості організації виробництва на інтелектуальному підприємстві.
2. Напрямки розвитку інтелектуального бізнесу.
3. Особливості маркетингу інтелектуального бізнесу.
4. Методологічні основи визначення ціни та особливості ціноутворення інтелектуальних продуктів.
5. Фінансування розвитку інтелектуального бізнесу.
6. Інвестиції в інтелектуальний бізнес, їх види, переваги та недоліки.
7. Віртуалізація інтелектуального бізнесу.

Рекомендована література

1. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
2. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
3. Лазарева С.Ф. Економіка та організація інформаційного бізнесу: Навчальний посібник / С.Ф. Лазарева. – К.: КНЕУ, 2002. – 667 с.
4. Семикіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семикіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути особливості ведення інтелектуального бізнесу: організації виробництва на інтелектуальному підприємстві, маркетингу інтелектуального бізнесу, ціноутворення інтелектуальних продуктів, фінансування розвитку інтелектуального бізнесу, інвестицій в інтелектуальний бізнес та віртуалізації інтелектуального бізнесу.

У результаті підготовки до практичного заняття 5 студент повинен

знати:

- основи організації інтелектуального виробництва;
- особливості маркетингу інтелектуального бізнесу;
- методологічні основи визначення ціни та особливості ціноутворення інтелектуальних продуктів;

- джерела і види інвестицій в інтелектуальний бізнес;

- технології, характерні для віртуалізації інтелектуального бізнесу;

уміти:

- застосовувати законодавчу базу для ведення інтелектуального бізнесу;

- обґрунтовувати напрямки розвитку інтелектуального бізнесу;

- визначати джерела фінансування та інвестицій в розвиток інтелектуального бізнесу;

- виявляти та застосовувати основні тенденції та перспективи віртуалізації інтелектуального бізнесу.

Підготувавшись до практичного заняття 5, студент повинен знати, що сьогодні перед підприємствами стоять завдання значного (в 3-4 рази) зростання продуктивності праці, підвищення частки інтелектуальної складової у виробництві і активне впровадження комп'ютерних технологій, що, в свою чергу, вимагає підвищення рівня освіти кожного окремого співробітника. Разом з тим зростає його відповідальність за виконувану роботу, і в той же час для корпорації в цілому виникає загроза витоку інтелектуального капіталу і інтелектуального продукту. Ці обставини вимагають зміни договірних відносин між працівником і корпорацією, коли б враховувався внесок кожного окремого носія інтелектуального капіталу в виробництво інтелектуального продукту, і посилювалася б його відповідальність за розголошення комерційної таємниці або використання напрацювань корпорації в своїх корисливих цілях. Вирішуються ці завдання в процесі ефективної організації інтелектуального виробництва.

Необхідно зазначити, що інтелектуальне виробництво (виробництво за допомогою людського інтелекту - mindfactoring або brainfactoring) - це термін, що відноситься безпосередньо до сфери економічного виробництва матеріальних благ, позначає таке виробництво, коли продукт створюється за рахунок інтелектуальної діяльності використовуючи в якості «сировини» раніше існуючу базу знань. Воно ґрунтується на масштабному проведенні НДР, створення ПО і дослідно-конструкторських розробок (ДКР). В інтелектуальному виробництві факторами виробництва виступають знання та інтелектуальні зусилля. В даному випадку нематеріальні джерела перетворюються в реальні і відчутні блага.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на схему створення і збереження інтелектуального продукту в інтелектуальному виробництві. Організація процесу інтелектуального виробництва носить складний і багаторівневий характер: можна простежити формування і реалізацію корпоративного інтелектуального продукту з виділенням значущих позицій його утворення, накопичення, реалізації та примноження, виділити механізм організації інтелектуальної діяльності, який носить системний і структурований характер.

У процесі вивчення теми студенту необхідно розглянути напрямки і джерела фінансування розвитку інтелектуального бізнесу.

Слід звернути увагу, що процес комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності нерозривно пов'язаний з їх маркетингом. Цей процес вимагає досить великих витрат на початковому етапі функціонування інноваційної продукції на ринку. В окремих випадках в ціні кінцевої продукції витрати на маркетинг становлять половину і більше її вартості.

До особливостей маркетингу об'єктів інтелектуальної власності можна віднести: 1) у них значне місце має займати технологічне прогнозування, що виявляє напрямки НДДКР, результати яких будуть конкурентоспроможні в майбутньому; 2) необхідно ретельно дослідити напрями зміни потреби як у науково-технічному, так і в кінцевому продукті; 3)

маркетингові зусилля повинні бути спрямовані на вивчення здатності інтелектуального продукту забезпечити економію живої і матеріалізованої праці в сфері матеріального виробництва; 4) необхідно докладати зусилля щодо захисту та збереження прав інтелектуальної власності, оскільки інтелектуальний продукт схильний до більш швидкого морального старіння, ніж матеріальний; 5) пошук способів тиражування інтелектуального продукту є однією з особливостей його маркетингу, оскільки залежно від характеру та спрямованості він може багаторазово продаватися на різних ринках різним споживачам.

Вивчаючи тему, студент повинен знати, що ціноутворення - це одна з найскладніших проблем (особливо, якщо продукт унікальний, оригінальний), від вирішення якої залежать економічні результати діяльності підприємства. Стратегія ціноутворення тісно пов'язана з загальними цілями фірми. Наприклад, збільшення збуту продукції (послуг), максимізація прибутку, збереження стабільності на ринку. Встановлюючи ціну на інтелектуальну продукцію, слід керуватися наступним: ціна повинна бути такою, щоб можна було продати продукт, покрити витрати, отримати максимальний або цільовий, очікуваний прибуток.

Процес формування фірмою ринкових цін на свої товари має, як мінімум, сім етапів: 1) постановка завдань ціноутворення; 2) визначення попиту; 3) оцінка витрат; 4) аналіз товарів конкурентів; 5) вибір методу встановлення ціни; 6) остаточне визначення початкової ціни, правил майбутніх її змін; 7) облік заходів державного регулювання цін. Ціновий вибір означає встановлення не тільки рівня цін, а й стратегічної лінії цінового поведінки фірми на ринку за кожним видом інтелектуальної продукції.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити інвестиціям в інтелектуальний бізнес, під якими розуміють вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, що впливають з авторського права, винахідницького і патентного права, права на промислові зразки і корисні моделі. Фінансування інвестицій в інтелектуальний бізнес може здійснюватися за рахунок таких джерел: бюджетних асигнувань і коштів державних підприємств; приватного капіталу (юридичних і фізичних осіб); спонсорських коштів. Основним об'єктом інвестування в інтелектуальний бізнес є наукомістка продукція у різних її видах.

Інвестиції в інтелектуальний бізнес можуть здійснюються у вигляді: придбання виключних прав користування на об'єкти інтелектуального бізнесу (купівля патентів, ліцензій на винахід, промислові зразки); придбання інформаційних послуг через наймання різного роду спеціалістів, вчених і практиків за контрактом чи у вигляді разового придбання інформаційних послуг (консультування, експертиза, рекомендації та ін.); придбання інтелектуальних продуктів у матеріальній формі (проектно-кошторисної документації, програм, методик, «ноу-хау»); вкладень коштів у людський капітал, тобто витрат на освіту, підготовку та перепідготовку кадрів, навчання тощо.

Необхідно відмітити, що перехід до інформаційного століття дозволив зробити два основних відкриття: по-перше, Інтернет – це універсальна сфера обміну інформацією і, по-друге, – технічні та програмні продукти, які забезпечують його функціонування. Інтернет, як доступний інформаційний простір, відкрив широкі можливості розвитку бізнесу у віртуальному середовищі.

Студенту варто пам'ятати, що віртуалізація – це використання технологій зі спрощення та забезпечення більш зручних способів створення і ведення бізнесу, комунікацій між клієнтом (споживачем) і постачальником, виробником. Віртуалізація інтелектуального бізнесу дозволяє зробити його доступним для клієнтів незалежно від географічного положення, інфраструктура звільняється від прив'язки до конкретного офісу, а це, природно, дає серйозну економію у платежах за оренду приміщення, енергоносії та витратні матеріали.

Для процесу віртуалізації інтелектуального бізнесу характерні такі технології, як: віртуальний офіс; хмарні технології; оренда програмного забезпечення; інтернет-представництво.

Слід звернути увагу на те, що перевагами віртуалізації інтелектуального бізнесу є ефективність, надійність і безпека, фінансова доступність. Віртуалізація бізнесу дозволяє зробити його доступним для клієнтів і службовців незалежно від географічного положення,

інфраструктура звільняється від прив'язки до конкретного офісу, його устаткуванню, а це, природно, дає серйозну економію у платежах за оренду приміщення, енергоносії та витратні матеріали.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. Що таке інтелектуальне виробництво? Які особливості організації виробництва на інтелектуальному підприємстві?
2. Охарактеризуйте напрямки розвитку інтелектуального бізнесу?
3. Назвіть особливості маркетингу інтелектуального бізнесу.
4. Визначте особливості ціноутворення інтелектуальних продуктів.
5. Що є інвестиціями в інтелектуальний бізнес? Що може бути джерелом таких інвестицій?
6. Які є напрями інвестицій в інтелектуальний бізнес? У чому полягає їх сутність?
7. Назвіть основні умови залучення інвестицій в інтелектуальний бізнес.
8. Що таке віртуалізація інтелектуального бізнесу та в чому полягає її значення?
9. Які технології характерні для віртуалізації інтелектуального бізнесу? Охарактеризуйте їх.
10. Що відносять до переваг віртуалізації інтелектуального бізнесу?

Практичне заняття № 6

Тема заняття: Ресурсне забезпечення розвитку інтелектуального бізнесу.

План заняття

1. Сутність і структура інтелектуального потенціалу організації.
2. Роль інтелектуального потенціалу організації у розвитку інтелектуального бізнесу.
3. Сутність, завдання, цілі та значення інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
4. Джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
5. Персонал інтелектуального бізнесу.
6. Інтелектуальний капітал як основний ресурс інтелектуального бізнесу. Види і функції інтелектуального капіталу.
7. Характеристика основних складових інтелектуального капіталу.

Рекомендована література

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
2. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
3. Гордійчук А.С. Економіка інтелектуальної власності. Навчальний посібник / А. С. Гордійчук, О. А. Стахів. – Рівне: НУВГП, 2012. – 330 с.
4. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
5. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарев; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.
6. Корпоративне управління в Україні: інтелектуальний капітал, персонал, якість: Монографія / за ред. В.І. Щелкунова, Г.В. Жаворонкової. – К.: Наукова думка, 2010. – 615 с.
7. Семікіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семікіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семікіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути сутність і структуру інтелектуального потенціалу організації, особливості ресурсного забезпечення розвитку інтелектуального бізнесу.

У результаті підготовки до практичного заняття 6 студент повинен

знати:

- сутність і структуру інтелектуального потенціалу організації;
- завдання, цілі та значення інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу;
- особливості персоналу інтелектуального бізнесу;
- сутність і функції інтелектуального капіталу як основного ресурсу інтелектуального

бізнесу;

уміти:

- виявляти та аналізувати компоненти, з яких складається інтелектуальний потенціал;
- визначати джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу;
- охарактеризувати основні складові інтелектуального капіталу.

Підготувавшись до практичного заняття 6, студент повинен знати, що інтелектуальний потенціал розглядається як економічна система, що відображає сукупність зв'язків і відношень між елементами інтелектуального капіталу (персонал, ринкові активи, структурні активи, інтелектуальна власність), які встановлюються в процесі проектування, виготовлення, реалізації та споживання продукту й управління цими процесами.

Сутність інтелектуального потенціалу відображається як можливість системи інтелектуальних ресурсів (як елементів інтелектуального капіталу) формувати такі управлінські компетенції, які на основі вибраних бізнес-процесів забезпечують досягнення визначених стратегій підприємства.

На індивідуальному рівні інтелектуальний потенціал – це сукупність інтелектуальних здібностей працівників (знань, умінь, інформації, цінностей, навиків і т. д.) та можливостей їх розкриття, розвитку і використання.

Студенту варто пам'ятати, що до складу інтелектуального потенціалу відносять: накопичені знання; кадри, що володіють знаннями і поповнюють їх запас; матеріально-технічну базу, фінансові можливості для одержання нової інформації і знань; організаційні фактори як умову використання знань (у тому числі комунікації та інформаційні мережі). Такі різноманітні характеристики вказують на те, що інтелектуальний потенціал відноситься до перехресних потенціалів і знаходить своє відображення в складі людського, технологічного, інформаційного, фінансового, організаційного потенціалів тощо.

При визначенні структури інтелектуального потенціалу дослідники переважно базуються на тісно пов'язаних з ним категоріями: інтелектуальний капітал, інтелектуальний ресурси та інтелектуальна власність.

Необхідно відмітити, що інтелектуальний потенціал організації доцільно розглядати як елемент людського потенціалу, наукового потенціалу, інноваційного потенціалу, а також інтелектуальної власності. Усі названі компоненти інтелектуального потенціалу тісно взаємопов'язані між собою. Кожен з вказаних компонентів інтелектуального потенціалу підприємства – це своєрідна сукупність можливостей, внаслідок взаємодії яких досягається синергійний ефект і виробнича система набуває нових властивостей, що не притаманні кожному окремому компоненту.

Відомо, що на рівні підприємства інтелектуальний потенціал є основою інноваційного розвитку. Інновації відносять до точок відліку, з яких починається прогрес у бізнесі, науці, владі, рушієм якого є інтелект, уособлений у людині через його соціальне підґрунтя. Ефективно реалізований інтелектуальний потенціал трансформується в інтелектуальний капітал. Таким чином забезпечується ефект від наявності у підприємства інтелектуальних ресурсів, що полягає у підвищенні рівня конкурентоспроможності, продуктивності праці, отриманні додаткових прибутків, росту позитивного гудвілу у статті балансу підприємств, крім того, для виробничих підприємств відкриваються нові можливості з впровадження й продажу інновацій.

Розвиток інтелектуального потенціалу підприємства досягається за рахунок постійного вдосконалення професійної підготовки фахівців. Така необхідність пов'язана саме з особливостями інноваційної діяльності на сучасних підприємствах.

У процесі вивчення теми студенту необхідно розглянути сутність, цілі та значення інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу. Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу розглядається з точки зору наявних інформаційних ресурсів, що використовуються особами, залученими до інтелектуальної діяльності, з метою створення об'єктів права інтелектуальної власності, набуття майнових прав на них та реалізації інтелектуального продукту. Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу – це сукупність інформації різного характеру, що призначена для прийняття рішень у сфері інтелектуального підприємництва.

Необхідно зазначити, що основними завданнями інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу є: постійне поповнення бази даних необхідною інформацією; своєчасне забезпечення відповідних споживачів достовірними даними; збирання, обробка відомостей про стан і результати роботи об'єктів управління для надання цієї інформації у вищі органи; обробка інформації, яка необхідна для аналізу, розроблення прогнозів та прийняття управлінських рішень.

Метою інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу є підвищення ефективності формування та здійснення операцій інтелектуального бізнесу, котрі реалізуються на основі використання сучасних засобів обчислювальної техніки, засобів передачі даних, математичних методів, перспективних комп'ютерних технологій.

Засобами інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу є сукупність технічних пристроїв збирання, накопичення (збереження), обробки та передачі інформації.

В умовах сьогодення, на тлі швидкого розвитку процесів інформатизації та комп'ютеризації, проблема інформаційноаналітичного забезпечення інтелектуального бізнесу набуває досить важливого значення. У діяльності сучасних підприємств передача інформації, використання сучасних інформаційних технологій є неодмінним і першорядним фактором ефективного функціонування. При цьому особливе значення набуває забезпечення оперативності та достовірності відомостей. Інформація відіграє важливу роль у наданні відомостей для прийняття управлінських рішень і є одним з факторів, що забезпечують зниження витрат виробництва і підвищення його ефективності.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу, до яких відносять загальні та спеціальні бібліотеки, які представляють собою сховища вітчизняної та іноземної літератури за різноманітною тематикою; джерела законодавства з питань інтелектуальної власності, об'єднані в загальну нормативно-правову базу з питань інтелектуальної власності (як на паперових, так і на електронних носіях); інформаційні ресурси Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та закладів, які входять до державної системи правової охорони інтелектуальної власності (публікації на паперових носіях, зокрема офіційні бюлетені «Авторське право і суміжні права» і «Промислова власність», описи до патентів на винаходи і корисні моделі, а також нормативно-правові, методичні та довідкові видання з питань інтелектуальної власності, та публікації на електронних носіях, зокрема бази даних, інформаційно-довідкові системи і Цифрова патентна бібліотека) тощо.

Вивчаючи цю тему, слід звернути увагу на специфіку інтелектуальної діяльності, що визначає функціональну структуру персоналу, складовими якої є: наукові і науково-технічні кадри; науково-допоміжний і обслуговуючий персонал; виробничий та адміністративно-господарський персонал. Функціональна структура кадрів – це розподіл персоналу, зайнятого у експериментах. У сучасних умовах, як вже зазначалося, також підвищуються значення і роль менеджерів-інноваторів, спеціалістів-маркетологів з наукової продукції. Важливою характеристикою персоналу є їх кваліфікаційний рівень, обсяг специфічних знань, здібностей, навичок особистої майстерності, системного мислення, творчі новаторські спрямування.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що інтелектуальний капітал – це накопичена у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва та обміну з метою отримання доходу.

Інтелектуальний капітал має такі специфічні ознаки: не є матеріальним у традиційному розумінні, хоча форми, яких набувають інтелектуальні активи, можуть бути матеріальними; перебуває одночасно у формах запасу і продукту, його споживання є водночас його примноженням; зберігається та нагромаджується у специфічних, нетрадиційних формах; є основним компонентом визначення ринкової вартості сучасних підприємств.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити структурі інтелектуального капіталу. Виокремлюють людський і структурний капітал. Структурний капітал поділяється на клієнтський капітал та організаційний капітал, що в свою чергу включає інноваційний і процесний капітал. Вивчаючи тему, студент повинен розглянути характеристику всіх структурних складових інтелектуального капіталу.

Класифікацію видів інтелектуального капіталу здійснюють за різними ознаками залежно від цілі та завдань, які при цьому вирішуються: за формою власності (приватний, колективний, державний інтелектуальний капітал), корпоративною трансакцією (акціонерний і пайовий), резидентністю (національний і іноземний), формуванням (інтелектуальний капітал, створений самим суб'єктом господарювання або придбаний у інших суб'єктів господарювання), за формою залучення (інтелектуальний капітал у формі права на об'єкт промислової власності, формі авторського та суміжного з ним права, в інших формах) тощо.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність інтелектуального потенціалу організації?
2. З яких компонентів складається інтелектуальний потенціал?
3. Яку роль відіграє інтелектуальний потенціал організації у розвитку інтелектуального бізнесу?
4. Охарактеризуйте поняття інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
5. Назвіть цілі та завдання інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
6. Перерахуйте основні джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
7. Яку роль відіграє інформаційне забезпечення у сфері інтелектуального бізнесу? Наведіть приклади.
8. Охарактеризуйте персонал інтелектуального бізнесу.
9. Визначте види і функції інтелектуального капіталу.
10. Опишіть основні складові інтелектуального капіталу.

Практичне заняття № 7

Тема заняття: Управління інтелектуальним бізнесом.

План заняття

1. Основні аспекти управління інтелектуальним бізнесом.
2. Основні принципи та функції управління інтелектуальним бізнесом.
3. Структура управління інтелектуальним бізнесом.
4. Механізм управління інтелектуальним бізнесом та його основні елементи.
5. Сутність і принципи управління об'єктами інтелектуальної власності.

Рекомендована література

1. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
2. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
3. Корпоративне управління в Україні: інтелектуальний капітал, персонал, якість: Монографія. / за ред. В.І.Щелкунова, Г.В.Жаворонкової. – К.: Наукова думка, 2010. – 615 с.
4. Семикіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семикіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семикіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути поняття, цілі, завдання, функції та структуру управління інтелектуальним бізнесом, визначити основні елементи механізму управління інтелектуальним бізнесом.

У результаті підготовки до практичного заняття 7 студент повинен

знати:

- сутність та головну мету управління інтелектуальним бізнесом
- функції управління інтелектуальним бізнесом;
- складові механізму менеджменту інтелектуального бізнесу;
- сутність, етапи і принципи управління об'єктами інтелектуальної власності;

уміти:

- пояснити особливості управління інтелектуальним бізнесом;
- охарактеризувати основні складові управління інтелектуальним бізнесом;
- визначати комплекс дій для реалізації механізму управління інтелектуальним бізнесом.

Підготувавшись до практичного заняття 7, студент повинен знати, що управління інтелектуальним бізнесом – це система стратегічно пов'язаних між собою методів і засобів спрямована на творчу діяльність новаторів, виявлення резервів досягнення високих результатів, збільшення вартості та результативності інтелектуального бізнесу.

Необхідно зазначити, що управління інтелектуальним бізнесом можна розглядати у трьох площинах: управління як процес, тобто перетворення одного результату творчої діяльності в інший; управління як функція – тобто цілеспрямований інформаційний вплив на людей (в першу чергу на творців інтелектуальних продуктів), що здійснюється з метою направити їх дії і отримати бажані результати; управління певною структурою, що здійснює розроблення або використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Головною метою управління інтелектуальним бізнесом є забезпечення ефективного розвитку та реалізації інтелектуального потенціалу підприємств. Завданнями управління інтелектуальним бізнесом є: різке збільшення інвестицій на наукові дослідження, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи і на людський потенціал; розвиток і розповсюдження ключових технологій сучасного й новітнього технологічних укладів, що здатне забезпечити підприємствам конкурентні переваги; створення регіональної інфраструктури, що забезпечує комерціалізацію результатів НДДКР; збереження інформаційної інфраструктури науково-дослідних робіт, а також захист інтелектуальної власності і підтримання її прав; розробка та реалізація програм розвитку територій з високою концентрацією науково-технічного потенціалу; створення інститутів розвитку, що здатні забезпечити залучення інвестицій у розвиток інтелектуальної сфери; формування механізмів реалізації пріоритетів структурної модернізації економіки на основі випереджаючого розвитку нового технологічного укладу, формування сучасних виробничо-технологічних структур з потенціалом росту на сучасному ринку.

Студенту варто пам'ятати, що під функціями менеджменту розуміється вид діяльності, який необхідний для реалізації загальних задач управління інноваціями. До них належать: формування інноваційних цілей; прогнозування (передбачення); планування; координація; організація; стимулювання (активізація); контроль.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити структурі управління інтелектуальним бізнесом, яка включає: розвиток інтелектуального бізнесу, що включає планування та реалізацію, сприятливе середовище та мотивацію працівників; аналіз ринку, який складається з можливостей, конкурентів та порушників (наприклад патентних прав); захист прав інтелектуальної власності, охоплюючий правовий захист, комерційні таємниці та дисциплінарні стягнення; обмін об'єктами інтелектуального бізнесу, що включає купівлю, продаж, трансфер технологій та спільні НДДКР.

Слід зазначити, що процеси управління інтелектуальним бізнесом в багатьох компаніях та організаціях не визначені і не формалізовані і, як наслідок, ефективність управлінської

діяльності недостатньо висока. Процес управління інтелектуальним бізнесом постійно «натикається» на підводні камені у вигляді невідпрацьованих процедур, неузгодженої документації, дублювання функцій різних підрозділів, низьку інформованість персоналу.

У процесі вивчення теми студенту необхідно розглянути механізм управління інтелектуальним бізнесом та його основні елементи. Застосування механізму управління інтелектуальним бізнесом має за мету забезпечення реалізації монопольних прав на результати інтелектуальної діяльності та збільшення доходів від підвищення якості чи зниження собівартості продукції, розширення ринків збуту, підвищенню ефективності та результативності діяльності.

Для того, щоб ефективно використовувати об'єкти інтелектуального бізнесу, підприємству необхідно мати повний правовий захист об'єктів (для отримання повного дозволу використовувати, продавати, дарувати такі об'єкти); забезпеченість кваліфікованим персоналом; здійснювати облік та вартісну оцінку об'єктів інтелектуального бізнесу, мати своєчасну інформацію про фінансові результати від інтелектуальної власності на підприємстві; контролювати об'єкти інтелектуального бізнесу, володіти інформацією щодо створення і використання інтелектуальної власності на конкурентних підприємствах.

Студентам слід звернути увагу, що реалізація механізму управління інтелектуальним бізнесом підприємств передбачає такий комплекс дій: 1) перевірка стану, діагностика та забезпечення оптимальними кадровими, інформаційними, науковими, матеріальними ресурсами задля впровадження механізму управління інтелектуальним бізнесом; 2) усвідомлення керівництвом та донесення до персоналу необхідності формування портфелю конкурентоздатних інтелектуальних продуктів; 3) урахування основних важелів впливу механізму управління інтелектуальним бізнесом у процесі визначення пріоритетів місії діяльності підприємства; 4) створення дієвої системної мотивації, що забезпечить єдність цілей підприємства та колективу; 5) визначення інструментів, урахування факторів та використання важелів впливу на власні фактори виробництва з метою адаптації до нових умов господарювання; 6) чітка та налагоджена робота механізму саморегуляції безперервного генерування інтелектуальної власності як інструменту отримання прибутку; 7) концентрація на отриманні запланованого результату та досягненні поставленої мети; постійне удосконалення механізму у процесі роботи; 8) пошук додаткових резервів щодо підвищення конкурентоздатності продукції, надання послуг за рахунок використання інтелектуальної власності у процесі господарської діяльності.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на управління інтелектуальною власністю, під яким розуміється діяльність, спрямована на отримання кінцевого результату - прибутку або іншої користі через створення та використання об'єктів прав інтелектуальної власності (ОПІВ) у всіх галузях економіки. Завданнями управління інтелектуальною власністю є створення, виявлення та вибір виду правової охорони, ефективне використання й захист прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Суб'єктами управління інтелектуальною власністю можуть бути: юридичні або фізичні особи, що створюють об'єкти права інтелектуальної власності; юридичні або фізичні особи, що використовують ці об'єкти; держава. Предметом управління є об'єкти права інтелектуальної власності, що згідно з законодавством дістали правову охорону.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що можна виділити принаймні три варіанти управління інтелектуальною власністю: управління результатами творчої діяльності; управління людьми, що створюють або використовують ОПІВ; управління організаціями, що розробляють або використовують ОПІВ.

У процесі вивчення теми студенти повинні чітко розрізнити п'ять основних етапів у життєвому циклі ОПІВ: розроблення (створення) ОПІВ; набуття прав на них; використання (комерціалізація) ОПІВ; захист прав на ОПІВ; утилізація ОПІВ. Студентам необхідно розглянути основні моменти, які необхідно брати до уваги для здійснення ефективного управління інтелектуальною власністю на різних етапах її життєвого циклу.

Контрольні завдання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність та головна мета управління інтелектуальним бізнесом?
2. Розкрийте основні функції управління інтелектуальним бізнесом.
3. Назвіть та охарактеризуйте основні складові управління інтелектуальним бізнесом.
4. Визначте складові елементи механізму менеджменту інтелектуального бізнесу.
5. Який комплекс дій передбачає реалізація механізму управління інтелектуальним бізнесом?
6. Розкрийте сутність і завдання управління інтелектуальною власністю.
7. Визначте основні моменти ефективного управління об'єктами інтелектуальної власності на різних етапах їх життєвого циклу.
8. Опишіть суб'єкти і об'єкти управління інтелектуальною власністю.

Практичне заняття № 8

Тема заняття: Економічна безпека і ризики інтелектуального бізнесу.

План заняття

1. Економічна безпека інтелектуального бізнесу: сутність, цілі, принципи.
2. Складові економічної безпеки інтелектуального бізнесу.
3. Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу.
4. Ризики і загрози в інтелектуальному бізнесі.
5. Оцінка і управління ризиками у сфері інтелектуального бізнесу.

Рекомендована література

1. Грицуленко С.И. Интеллектуальный бизнес: курс лекций / Грицуленко С.И. – Одесса, 2015. – 132 с.
2. Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М., Гусаров В.Г., Чернов Ю. В.Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ifsa.kiev.ua/files/ekonomsec.pdf>
3. Іванова В.В. Інтелектуальний бізнес: Підручник / В.В. Іванова. – Суми: Університетська книга, 2017. – 327 с.
4. Користін О.Є. Економічна безпека: навч. посіб. / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін.; за заг. ред. проф. О.М. Джужі. – К.: Правова єдність, 2010. – 368 с.
5. Семікіна М.В. Інтелектуальний бізнес: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форми навчання / М. В. Семікіна, О. М. Петіна; за ред. М. В. Семікіної. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 141 с.

Методичні рекомендації

Мета заняття: розглянути поняття, цілі, принципи та складові економічної безпеки інтелектуального бізнесу, механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу, методи оцінки і управління ризиками у сфері інтелектуального бізнесу.

У результаті підготовки до практичного заняття 8 студент повинен

знати:

- сутність і складові економічної безпеки інтелектуального бізнесу;
- принципи забезпечення економічної безпеки інтелектуальної діяльності;
- види ризиків в інтелектуальному бізнесі;
- методи управління ризиками інтелектуального бізнесу;

уміти:

- формувати механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу;
- визначати ризики і загрози інтелектуального бізнесу;
- проводити оцінку ризиків в сфері інтелектуального бізнесу.

Підготувавшись до практичного заняття 8, студент повинен знати, що в загальному розумінні економічна безпека розглядається як стан економіки та інститутів влади, за якого

забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Економічна безпека підприємства – це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, спроможність швидко усунути різноманітні загрози збитків та економічних втрат, руйнацій або пристосуватися до зовнішніх умов без негативних наслідків для підприємства. Крім того, економічна безпека підприємства – найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства.

Слід звернути увагу, що рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Головною метою досягнення високого рівня економічної безпеки, є роботи з забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових діяльності підприємства.

Функціональні складові економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямків його безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом.

У процесі вивчення теми студенту необхідно розглянути структуру функціональних складових економічної безпеки підприємства: а) фінансова складова; б) інтелектуальна і кадрова складова; в) техніко-технологічна складова; г) політико-правова складова; д) екологічна складова; є) інформаційна складова; ж) силова складова. Кожна з перерахованих функціональних складових економічної безпеки підприємства характеризується власним змістом, набором функціональних критеріїв і способами забезпечення.

Необхідно зазначити, що головною метою безпеки інтелектуального бізнесу слід вважати гарантію стабільної та максимально ефективної діяльності підприємства, що займається інтелектуальною діяльністю на даний час, а також можливості розвитку та підвищення ефективності його функціонування в майбутньому.

Вивчаючи навчальний матеріал, слід звернути увагу на те, що організація і функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки інтелектуальної діяльності з метою максимальної ефективності мають ґрунтуватися на таких принципах: законності, економічної доцільності, поєднання превентивних і реактивних заходів, безперервності, диференційованості, координація, повний контроль керівництва суб'єкта підприємницької діяльності над системою забезпечення економічної безпеки.

Правильна організація економічної безпеки вимагає конкретного і лаконічного застосування всіх наявних у підприємства ресурсів, а саме: кадрових, економічних, інтелектуальних та ін. Тільки ефективна організація здатна запобігти існуючим загрозам для підприємства, забезпечуючи при цьому його функціонування в майбутньому.

Вивчаючи тему, студент повинен знати, що головною умовою забезпечення безпеки інтелектуального бізнесу є здатність протистояти загрозам, що існують та які можуть виникнути і завдати шкоди підприємствам даної сфери (у вигляді збитків, зниження темпів розвитку та зменшення капіталу). Загрози безпеки інтелектуального бізнесу можуть виникати як ззовні так і зсередини підприємства.

Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства націлена на збереження й розвиток інтелектуального потенціалу, тобто сукупності прав на інтелектуальну власність або на її використання (у тім числі патентів і ліцензій), та на поповнення знань і професійного досвіду працівників підприємства. Інтелектуальна складова пов'язана із збереженням та захистом нематеріальних активів підприємства, інтегруванням інтелектуального потенціалу в основну діяльність через навчання та підготовку, підтримку творчості та креативності персоналу.

Необхідно відмітити, що система інтелектуальної безпеки – це комплекс управлінських, правових, економічних, охоронних, судово-правових й інших заходів, що забезпечують безпеку підприємства та захист від неправомірних посягань, від зниження рівня можливих втрат. У процесі вивчення теми студенти повинні розглянути етапи побудови системи інтелектуальної безпеки.

Вивчаючи тему, студенту слід звернути увагу на механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу, який можна охарактеризувати як комплекс управлінських, правових, економічних, охоронних, судово-правових та інших заходів, що забезпечують інтелектуальну безпеку підприємства та захист від неправомірних посягань, від зниження рівня можливих втрат.

Основними принципами, які необхідно враховувати при формуванні механізму економічної безпеки інтелектуального бізнесу, повинні бути: усвідомлення необхідності захисту інтелектуальної власності; визначення відповідальності за інтелектуальну власність; підвищення соціальних цінностей; активне запобігання та виявлення порушень захисту інтелектуальної власності; постійний контроль за рівнем існуючої інтелектуальної безпеки та внесення необхідних змін та оновлень; чітке визначення функцій кожного працівника та їх безперебійне виконання; співпраця з іншими підприємствами та обмін досвідом у питаннях інтелектуальної безпеки; об'єднання зусиль всіх працівників підприємства для досягнення спільної мети; організація управління інтелектуальною безпекою спрямована на уникнення протиріч та конфліктів всередині підприємства.

Вивчаючи цю тему, особливу увагу необхідно приділити ризикам і загрозам в інтелектуальному бізнесі. Відомо, що використання результатів інтелектуальної діяльності в бізнесі (наприклад, в інноваційній діяльності) передбачає великі ризики. Ризик у загальному випадку слід розглядати як можливість чи загрозу відхилення результатів конкретних дій чи рішень від очікуваних.

Усі чинники, які впливають на зростання ступеня ризику, поділяють на дві групи: об'єктивні і суб'єктивні (зовнішні і внутрішні). У свою чергу, об'єктивні, чи зовнішні, чинники ризику поділяють на чинники безпосереднього і опосередкованого впливу.

Під час підготовки до практичного заняття студентам необхідно розглянути класифікацію інтелектуальних ризиків за такими ознаками: за сферами прояву, масштабами впливу, суб'єктами інноваційної діяльності, формами інвестування в новації, джерелами інвестування новацій, механізмами інвестування новацій.

Студенту варто пам'ятати, що реалізація інтелектуальної діяльності має наступні ризики: економічний, оригінальності, технологічної неадекватності, фінансової невідповідності, некерованості проектом, контрактних відносин, юридичний. Існують ризики, пов'язані з просуванням нового виду продукції або послуг на ринок, конкуренцією ідей і розробок.

Необхідно відмітити, що аналіз ризику поділяють на два доповнюючих один одного види - якісний і кількісний. Якісний аналіз має за мету визначення чинників ризику, що впливають на результати прийнятих рішень і виконуваних робіт, встановлення потенційних зон ризику й ідентифікацію ризиків. Кількісний аналіз передбачає чисельне визначення розмірів ризику (імовірностей виникнення втрат і їх величин).

Щоб скоротити негативний вплив ризиків на реалізацію інтелектуальних проектів, ними слід управляти: своєчасно оцінювати і виявляти; вживати заходи впливу та контролю. Можливі такі варіанти дій: ухилення – інвестор і виконавець інноваційного проекту готові нести великі витрати на проведення різних страхують заходів; свідомий ризик – готовність нести відповідальність за його наслідки; байдужість – прагнення до оптимізації витрат на пом'якшення наслідків і зважене застосування різних інструментів і методів страхування від наслідків.

Студенту слід пам'ятати, що процес оцінки ризиків суб'єкта інтелектуального бізнесу – це процес, який здійснюється управлінським персоналом підприємства для визначення ризиків інтелектуального бізнесу і необхідних заходів для їх зменшення (до прийняттого рівня) та отримання очікуваних результатів діяльності.

Управління ризиком можна охарактеризувати як сукупність методів, прийомів та заходів, що дозволяють в певній ступінь прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів до виключення або зниження негативних наслідків настання таких подій.

Під час підготовки до практичного заняття студентам необхідно розглянути основні принципи та прийоми управління ризиком.

Вивчаючи тему, студент повинен знати, що заходи щодо усунення та мінімізації ризику включають такі етапи: оцінку прийнятності отриманого рівня ризику; оцінку можливості зниження ризику або його збільшення (у випадку, коли отримані значення ризику значно нижче припустимого, а збільшення ступеня ризику забезпечить підвищення очікуваної віддачі); вибір методів зниження (збільшення) ризиків; формування варіантів зниження (збільшення) ризиків; оцінку доцільності та вибір варіантів зниження (збільшення) ризиків.

Необхідно відмітити, що найбільш загальними, широко використовуваними і ефективними методами попередження і зниження ризику є: страхування; резервування коштів; диверсифікація; лімітування; передання ризику; збирання додаткової інформації, забезпечення якості виробленої продукції, перевірка бізнесових партнерів, бізнес-планування, підбір персоналу підприємства, організація захисту комерційної діяльності підприємства (у тому числі комерційної таємниці).

Контрольні завдання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність економічної безпеки інтелектуального бізнесу?
2. Визначте функціональні складові економічної безпеки підприємства.
3. На яких принципах ґрунтується забезпечення економічної безпеки інтелектуальної діяльності?
4. Що є головною умовою забезпечення безпеки інтелектуального бізнесу?
5. Розкрийте класифікацію інтелектуальних ризиків.
6. Які види ризиків існують в сфері інтелектуального бізнесу? Охарактеризуйте їх.
7. Що передбачає оцінка ризиків у сфері інтелектуального бізнесу?
8. Охарактеризуйте основні принципи та прийоми управління ризиком.
9. Які етапи включають заходи щодо усунення та мінімізації ризику?
10. Визначте найбільш ефективні методи попередження і зниження ризику.